

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Son 10 Jild 4

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 10 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

Саидов Сарвар Атабулло ўғли – катта илмий ходим, Имом Термизий халқаро илмий-тадқиқот маркази, илмий тадқиқотлар бўлими.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Хожаев Азизхон Саидалохонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Муҳаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудири;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Эргашев Икром Абдурасулович – юридик фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Каюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пулатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабобевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Jale Özlem, Murodaliev Rakhmonali, Askarov Ollabergan</i> ABOUT ARCHAEOLOGICAL SURVEY IN TASHKENT REGION (2022)	9-17
<i>Хомиджонова Мафтунахон</i> АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ СЕВЕРО-ЗАПАДНОЙ УСТРУШАНЫ, В ЧАСТНОСТИ БАСЕЙНА ЗААМИНСУ	18-26
<i>Nig'matullayev Ibrohim</i> SHIA JAMOALARINING MUQADDAS JOYLARI VA ZIYORATLARI	27-32
<i>Arslonbekov Nursulton</i> ZIYOVUDDINXON IBN ESHON BOBOXONNING ARAB MAMLAKATLARIDA BO'LGAN DASTLABKI SAFARI VA UNING NATIJALARI	33-36
<i>Nasirillayeva Nodirabegim</i> ABDULLA NOSIROVNING "TURON" KUTUBXONASIDAGI FAOILAYATI	37-42
<i>Tuyev Fazliddin</i> NAVOIY VILOYATIDA SOG'LIQNI SAQLASH BORASIDA O'ZARO TASHQI HAMKORLIK ALOQALARI	43-47
<i>Davlatova Shoirra</i> TURKISTON SOVET AVTONOMIYASINING E'LON QILINISHI VA O'LKADA BOLSHEVIKLARNING BOSHQARUV TASHKILOTLARI	48-53
<i>Muminov Azizbek</i> TURIZM SOHASIDA EKOLOGIK BILIM VA EKOLOGIK MADANIYATNI YUKSALTIRISH	54-59
<i>Abdullayev Elbek</i> AMIR TEMUR VA MUZAFFARIYLAR DAVLATI O'RTASIDA MUNOSABATLARNI YO'LGA QO'YILISHI	60-63
<i>Turg'unov Sherzod</i> NAMANGAN VILOYATI SANOAT KORXONALARIDA MEHNATKASHLAR UCHUN YARATILGAN SOG'LIKNI SAQLASH, SPORT-SOG'LOMLASHTIRISH VA MADANIY – MA'RIFIY SOHADAGI SHAROITLAR HAQIDA FIKR MULOHAZALAR	64-71

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Berdaliyeva Muxabbatxon</i> O'ZBEKISTONDA UY-JOYNI MOLIYALASHTIRISHNI TARTIBGA SOLISH: IQTISODIY VA HUQUQIY JIHATLARI	72-79
<i>Ergashev Jahongir</i> KICHIK BIZNES FAOLIYATIDA TA'MINOT ZANJIRINI BOSHQARISHNING NAZARIY JIHATLARI	80-84
<i>Imomov Xolmurod</i> TA'LIM XIZMATLARI BOZORIDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIGINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY YONDASHUVLARI	85-90

<i>Атамуродов Шерзод, Самадов Салоҳиддин</i> ИННОВАЦИОН ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТНИ МОЛИЯЛАШТИРИШНИНГ НАЗАРИЙ- УСЛУБИЙ АСОСЛАРИ	91-99
<i>Қодиров Музаффар</i> РАҚОБАТ МУҲИТИДА ТАШКИЛОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШ СТРАТЕГИЯСИ САМАРАДОРЛИГИНИ БАҲОЛАШНИНГ УСЛУБИЙ АСОСЛАРИ	100-108
<i>Amiriddinova Muslima</i> ANALYSIS OF TOURISM SERVICE TYPE AND GENERAL CATERING TO INCREASE THE TRAFFIC AND TRAFFIC	109-114
09.00.00 – FALSAFA FANLARI	
<i>Yuldashev Tazabay</i> DARVIN VA MARKS TA'LIMOTI INSON BORLIG'INI OBYEKTIV TUSHUNTIRISHNING XULOSASI SIFATIDA	115-119
<i>Sultanov Og'abek</i> SHARQDA YOSHLAR MAS'ULIYATIGA DOIR FALSAFIY QARASHLAR RIVOJI	120-123
<i>Tursunkulova Shaxnoza</i> HADISLARDA INSONNING GO'ZAL FAZILATLARI XUSUSIDA	124-127
<i>Khushbokov Oybek</i> THE "TEACHER" PHENOMENON IN THE HISTORICAL AND PHILOSOPHICAL SPACE OF CULTURE	128-134
<i>Tojaliyev Abduqosim</i> YANGI O'ZBEKISTON TARAQQIYOTIDA ZAMONAVIY KADRLAR TAYYORLASH TIZIMINING INNOVATSION ISTIQBOLLARI	135-139
<i>Sadullaeva Matluba</i> NUMBER AS THE ESSENCE OF THINGS: PYTHAGOREAN PHILOSOPHY	140-145
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Mirzakamolova Maftuna</i> ASSOCIATIV LINGVISTIKA VA UNING XUSUSIYATLARI	146-150
<i>Temirova Hayotxon</i> DIALECT CLASSIFICATION AND PHONETIC CHARACTERISTICS OF UZBEK DIALECTS IN THE SURKHANDARYA REGION	151-155
<i>Surmilova Elena</i> LINGUISTIC AND CULTURAL CHARACTERISTICS OF TONGUE TWISTERS: A LITERATURE REVIEW	156-164
<i>Mahmudova Nigoraxon</i> PRAGMALINGVISTIKADA IKKI YO'NALISH	165-169
<i>Ergasheva Gulshan</i> NEMISCHA FRAZEOLOGIZMLARNING STRUKTUR-SEMANTIK TAHLILI (INSON INTELLEKTUAL SALOHİYATINI IFODALOVCHI IBORALAR MISOLIDA)	170-174
<i>Masharipova Valentina</i> DIFFICULTIES CLASSIFYING PARALINGUISTIC MEANS IN A LITERARY TEXT	175-182

Ibragimova Gulshan

O'ZBEK SHOIRLARI VA ADIBLARI IJODIDA CHINOR DARAXTI OBRAZI 183-188

12.00.00 – YURIDIK FANLAR*Халиқулов Комолиддин*“COMITAS GENTIUM” ДОКТРИНАСИННИНГ ХОРИЖИЙ ДАВЛАТ СУД
ҚАРОПЛАРИНИ ТАН ОЛИШ ВА ИЖРО ЭТИШГА ТАЪСИРИ 189-195*Yakubov Xushnudbek*

TERRORIZMNING KELIB CHIQUISH SABAB VA OMILLARI 196-202

*Mutalov Oybek*O'ZBEKISTONDA ELEKTRON SHARTNOMALARNING HUQUQIY TARTIBI:
MUAMMOLAR VA ISTIQBOLLAR 203-208*O'razbayev Laziz*DAVLAT BUYURTMASI ASOSIDA YARATILGAN MUALLIFLIK HUQUQI
OBYEKTLARINING HAMDA XIZMAT ASARINING O'ZIGA XOS JIHATLARI 209-214*Arslonqulova Aziza*INTELLEKTUAL MULK HUQUQINI XALQARO XUSUSIY HUQUQDA TARTIBGA
SOLISH MASALALARI 215-219**13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI***Saidova Kamola*КОМПАРАТИВНЫЙ АНАЛИЗ РОЛИ ШКОЛЫ И УНИВЕРСИТЕТА В ВОСПИТАНИИ
ЗАПАДНОЙ МОЛОДЕЖИ 220-225*Jumaniyozova Muhayyo*OLIV TA'LIMDA IJTIMOIV-GUMANITAR FANLARNI O'QITISHGA
KREATIV YONDASHUVNING ZARURATI 226-232*O'smanova Diloromxon*BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING ADABIY-NUTQIY KOMPETENSIYALARINI
SHAKLLANTIRISH VA TASHXISLASHNING ASOSIY MEZONLARINI ANIQLASH 233-240*Nasriddinov Dadaxon*OLIV HARBIV TA'LIMDA FIZIKA O'QITISH SAMARADORLIGINI MOBIL ILOVALAR VA
ROBOTOTEKNIKA ELEMENTLARI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH YUZASIDAN
AMALGA OSHIRILGAN ISHLAR 241-250*Fayziyeva Dildora, Rajabova Gulchexra*BO'LAJAK PEDAGOGLARNING MEDIA KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH
ISTIQBOLLARI 251-259*Marhabo Sayfulloyevna*BUXORO JADIDLARINING TA'LIM-TARBIYAGA OID ASARLARIDA MILLIV
TARBIYA MUAMMO SIFATIDA 260-267*Юсупов Лутфуллоҳ*

КРЕАТИВ ТАЪЛИМНИ ЖАМИЯТ РАВНАҚИДАГИ АҲАМИЯТИ 268-272

Norboyev Farhod

INNOVATSIYALAR MANBALARI: AKTYOR-TARMOQ NAZARIYASI 273-278

Received: 30 September 2024

Accepted: 5 October 2024

Published: 15 October 2024

Article / Original Paper

THE IMPORTANCE OF CREATIVE EDUCATION IN SOCIETY

Yusupov Lutfullah Sayitturaevich,

Andijan State Pedagogical Institute

independent researcher

AndQXAI academic lyceum director

Email: nikedle@gmail.com

Abstract. The word 'creativity' has come into widespread use in all areas today, largely due to the desire of companies and organisations to be more competitive and the need for schools to move students towards thinking-based learning rather than testing-based learning. Educators around the world are calling for greater emphasis on developing students' creativity and imaginative abilities in the curriculum of all subjects taught in mainstream schools and believe that the effectiveness of educational reforms depends on the extent to which these competencies are developed. For example, the UK's recent annual report concluded that the UK's economic prosperity and social cohesion depend on the development of a national strategy for creative and cultural education [1].

Key words: creativity, creativeness, creative competence, creative thinking, divergent thinking.

КРЕАТИВ ТАЪЛИМНИ ЖАМИЯТ РАВНАҚИДАГИ АҲАМИЯТИ

Юсупов Лутфуллоҳ Сайиттураевич,

Андижон давлат педагогика институтида

мустақил тадқиқотчи

АндҚХАИ академик лицей директори

Аннотация. «Ижодкорлик» сўзи бугунги кунда барча соҳаларда кенг қўлланила бошланди, бу асосан компаниялар ва ташкилотларнинг рақобатбардош бўлишга интилиши ва мактабларнинг ўқувчиларни тестга асосланган таълимга эмас, балки фикрлашга асосланган таълимга ўтказиш зарурати билан боғлиқ. Бутун дунё ўқитувчилари умумтаълим мактабларида ўқитиладиган барча фанлар ўқув дастурида ўқувчиларнинг ижодкорлиги ва тасаввур қобилиятини ривожлантиришга кўпроқ эътибор қаратишга чақирмоқда ва таълим соҳасидаги ислохотларнинг самарадорлиги ушбу компетенцияларнинг қай даражада ривожланганлигига боғлиқ деб ҳисоблайди. Мисол учун, Буюк Британиянинг яқинда эълон қилинган йиллик ҳисоботида Буюк Британиянинг иқтисодий фаровонлиги ва ижтимоий ҳамжиҳатлиги ижодий ва маданий таълим бўйича миллий стратегияни ишлаб чиқишга боғлиқ деган хулосага келди [1].

Калит сўзлар: ижодкорлик, ижодкорлик, ижодий компетенция, ижодий фикрлаш, дивергент фикрлаш.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I10Y2024N37>

Кириш. Ҳозирги кунда юқори салоҳиятли, касбий билим ва зарурий компетенцияларга эга ёш авлодни тарбиялаш нафақат юртимиз учун, балки дунёдаги барча давлат ва жамият олдида турган энг устувор вазифа ҳисобланади. Энг ривожланган ғарб давлатлари ҳам таълим муассасаларида юқори самарадорликка эришиши учун ҳар йили таълим тизимини модернизация қилиб боради, дарсларга охириги инновацион технологияларни интеграция қилиш билан бирга ўқувчиларни

мустақил ва танқидий фикрлаш кўникмаларини ривожлантириш ҳамда креатив компетенцияларини шакллантиришга эътиборини қаратади. Чунки технология тараққиёти, ишлаб чиқаришдаги инновацион ёндашувлар ва умуминсоният тараққиёти учун таклиф қилинаётган қулайликлар ва инновацион ечимлар, айнан ностандард фикрловчи шахслар ҳиссасига тўғри келиши ҳаммага бирдек аён. Сўнгги йилларда креативликнинг табиати ва таъсири бўйича тадқиқотлар ва назариялар деярли барча фанлар ва соҳаларда, хусусан, санъат, адабиёт, мода ва дизайн каби ижодкорликка хос бўлган йўналишлардан ташқари бизнес ва менежмент каби соҳаларда ҳам тобора кенгроқ ёйилмоқда.

Давлатимиз раҳбари аввало мактабларда ўқув юкмаси ва дарслар сонини қайта кўриб чиқиш, ўқувчиларни фақат ёдлашга эмас, балки фикрлашга чорлайдиган методика яратиш зарурлигини таъкидлаган ва бу борада умумий саводхонлик, табиий фанлар ва математика бўйича дунёда энг илғор мамлакатлардан бири бўлган Финляндия тажрибасини ўрганиш ва таълим муассасаларида жорий қилиш бўйича ўз тавсияларини берган. Президент Ш. Мирзиёев таълим тизимининг ислоҳоти фақат таълим муассасаларининг моддий техника базасини мустаҳкамлаш ёки синфларни замонавий компьютер ускуналари билан жиҳозлаш орқали амалга ошириб бўлмаслигини, балки таълим муассасаларида ўқувчиларга фанларни ўқитиш методикасини яхшилаш ҳамда ўқувчиларни билим олишга рағбатлантириш орқали тизимда бўлаётган ислоҳотларни самарадорлигини ошириш мумкинлигига урғу бериб, қуйидагиларни таъкидлаган “Мактабда ўқитиш методикаси ўзгармаса, таълим сифати ҳам, мазмуни ҳам, муҳит ҳам ўзгармайди [2].” Дарҳақиқат, жаҳонда кетаётган кескин глобаллашув жараёнида мамлакат ва жамиятларни бир маромда тараққий этиб боришлиги, ана шу жамиятда ўсиб келаётган ёш авлодни қандай камол топаётганлигига ҳар томонлама боғлиқдир. Бу эса ўз навбатида таълим ислоҳотини жадаллаштириш, ёш авлодни креатив компетенциясини шакллантириш, уларни танқидий фикрлаш, мустақил қарор қабул қилиш қобилиятларини ривожлантириш, билан бирга ўқувчилар руҳиятига азалий диний ва маданий қадриятларини сингдириб бориш алоҳида эътиборга молик жараён ҳисобланади. Ана шу нуқтаи-назардан илғор хорижий тажрибалар асосида замонавий касбий таълим мазмунини модернизациялаш, инновацион таълим муҳитини шакллантириш, интерфаол ўқитиш методлари ва технологияларини амалиётга кенг татбиқ этиш асосида ўқувчиларда креативлик қобилиятларини ривожлантиришнинг педагогик механизмларини янада такомиллаштириш муҳим ўрин тутаяди.

Адабиётлар таҳлили ва методология. Креативлик масаласи ўтган асрдан бошлаб бугунги кунга қадар кўплаб ғарб мамлакатларида ҳамда Россия ва мустақил ҳамдўстлик давлатларида турлича таҳлил этилган ва ўрганилган. Масалан, Н.Н. Нечаев, Я.А. Пономарев, Б.М. Теплов, Д.В. Ушаков, Богоявленская сингари олимлар креативлик масаласини умумий тарзда ўрганган бўлсалар, Н.А. Бердяев, В.С. Библер, В.Н. Дружинин, П.А. Флоренскийлар креативликнинг маънавий, психологик жиҳатларини таҳлил этган. Л.Виготский, А.Леонтев Э.Ю.Артемева, А.Ю. Агафонов, М.М. Бахтинларнинг илмий ишларда креативлик шахсият сифатида таҳлил этилиб, креативликни ташҳис қилиш масалалари ўрганиб чиқилган. Креативликни ташҳис қилиш методларини ишлаб чиқишда эса хусусан Э.П.Торрансе, Гилфорд, Маслоу каби хорижий олимлар ўзларининг салмоқли ҳиссаларини қўшишган[3]. Бундан ташқари, педагогика ва психологияда креативлик муаммоси устида Г. Эйзенк, Д.Векслер, Х.Грубер, Ж.Гилфорд, А.Маслоу, С.Медник, Г.Оллпорт, К. Рожерс, В. Смит, К. Тейлор, Э. Торренс, Х. Трик, М. Уолач, Д.Хелперн каби кўплаб хорижий олимлар ишладилар ҳамда креативликни шакллантириш ва ривожлантириш масаласи юзасидан кўплаб тадқиқотлар ўтказдилар[4]. “create” – яратиш, “creative” – яратувчи, ижодкор каби маъноларни англатади. Истилох жиҳатидан эса шахснинг янги ғояларни ишлаб чиқаришга

тайёрликни тавсифловчи ва мустақил омил сифатида иқтидорлиликнинг таркибига кирувчи ижодий қобилият маъносида қўлланилади. Гарднер ўз тадқиқотларидан келиб чиққан ҳолда тушунчани шундай изоҳлайди: “креативлик – шахс томонидан амалга ошириладиган амалий ҳаракат бўлиб, у ўзида муайян янгиликни акс эттириши ва маълум амалий қийматга эга бўлиши лозим”. Эмебайлнинг нуқтаи назарига кўра, креативлик “муайян соҳа бўйича ўзлаштирилган пухта билимлар билан бирга юқори даражада ноодатий кўникмаларга ҳам эга бўлиш” демакдир [5]. Дорон фикрига кўра, креативлик одамларда туғилган ички истеъдод эмас; креативлик – бу амалиёт ва тажрибалар орқали ривожланиши ва такомиллаштирилиши мумкин бўлган қобилиятдир.

Муҳокама. Креативлик феномени бўйича кўплаб тадқиқотлар ўрганилаётган ҳодисаларнинг хилма-хиллиги ва кўп қирралилиги билан ажралиб туради. Кўпгина психологик конструкциялар креативлик билан таққосланди, улар орасида шахсий ва интеллектуал хусусиятлар мавжуд. Креативликни интеллектуал хусусиятлар билан боғлиқ ҳолда ўрганишнинг бошланиши, дивергент тафаккурни аниқлаган Ж. Гилфордга тегишлидир [6]. Стернберг ва Лубарт креативлик назарияларида асосий концепция муаммони ҳал қилишдир. Муаммоларга сезгирлик яъни интуиция креативлик жараённинг асосидир. Тадқиқотчилар креативлик ва ақлни тенглаштирамайдилар. Бироқ, уларнинг фикрича, интеллектуал қобилиятлар билим, мотивлар ва шахсий хусусиятлар билан бирга креативлик манбаи бўлиб хизмат қилади. Гилфорд креативликнинг олти мезонига асосланади:

1. муаммоларни аниқлаш ва шакллантириш қобилияти;
2. “фикрнинг равонлиги” (вақт бирлигида юзага келадиган фикрлар сони);
3. ўзига хослик (умумий қабул қилингандан фарқ қиладиган ғояларни ишлаб чиқиш қобилияти, қарашлар, ностандард огоҳлантиришларга жавоб бериш);
4. мослашувчанлик - турли ғояларни ишлаб чиқариш қобилияти;
5. деталарни кўшиш орқали объектни яхшилаш имконияти;
6. муаммоларни ечиш қобилияти, яъни таҳлил ва синтез қилиш қобилияти[7].

Шунингдек, Гилфорд креативликни (дивергент фикрлаш) умумий ижодий қобилият деб ҳисоблаган. Креатив фикрлаш фақат дивергент фикрлаш билан белгиланмаган бўлса-да, у дивергент фикрлаш билан боғлиқ ва дивергент фикрлашни ўргатиш мумкин. Дивергент фикрлаш талабалардан фақат битта тўғри фикр мавжуд бўлганда конвергент фикрлашдан фарқли равишда кўплаб турли ғоялар ҳақида ўйлашни талаб қилади. Креативлик учун иккаласи ҳам зарур: талаба муаммо ёки муаммога турли ечимларни ишлаб чиқиш учун дивергент фикрлашдан фойдаланади ва кейин қайси бири энг яхши натижаларни беришини ҳал қилиш учун конвергент фикрлашдан фойдаланади.

Патти Драпеау ҳам ушбу ғояни қўллаб қувватлайди ва дивергент ва конвергент тафаккур хусусида куйидаги фикрларни билдиради: “ - креатив фикрлаш, энг аввало, муайян масала юзасидан ҳар томонлама фикрлаш саналади. Ҳар томонлама фикрлаш талабалардан ўқув топшириғи, масаласи ва вазифаларини бажаришда кўплаб ғояларга таянишни талаб этади. Бундан фарқли равишда бир томонлама фикрлаш эса биргина тўғри ғояга асосланишни ифодалайди.” [8].

Креатив кўникмасини ҳам бошқа кўникмалар каби шакллантириш ва ривожлантириш мумкин. Бу академик лицей ўқувчиларга ҳам таалуқдир. Ўқувчиларнинг масалаларга креатив ёндашуви, уларни ностандард фикрлашларига ёрдам беради. Ўқувчиларни рағбатлантириш ҳамда креатив фикрлашга ундаш ўқитувчининг тажриба ва малака даражасига бевосита боғлиқдир. Шунинг учун ўқувчиларнинг креатив компетенциясини шакллантириш ҳамда ривожлантиришда ўқитувчининг роли айниқса аҳамиятлидир. Агар ўқитувчининг ўзида креативликка хос бўлган ҳислатлар мавжуд бўлмаса ўқувчиларда креативликни шакллантира олмайди

Чунки Патти Драппеау айтганидек креативлик ҳам юқумлилик ҳарактерига эга бўлиб, ижодкорлик қобилияти ўзида бўлсагина бу “касаллик”ни атрофдагиларга юқтира олади. Синфдаги муҳит ҳам ўқитувчининг шу ва шунга ўхшаш ҳислатлар замирида вужудга келади. Ўқитувчи хосил қилган муҳитда ўқувчи шаклланади, агар муҳит эркин, илмий ва ижодий бўлса ўқувчи тафаккури ҳам шунга қараб шаклланади. Патти Дрепрау, ўқитувчининг креативлик салоҳияти унинг умумий хусусияти сифатида акс этишлигини ҳамда креатив салоҳият негизида ҳар бир мутахассиснинг шахсий қобилиятлари, табиий ва ижтимоий қуввати яхлит холда намоён бўлишлигини таъкидлайди.

Натижалар. Креатив муҳитда таълим олаётган ўқувчиларда аста секин креатив вазифаларни бажаришга нисбатан қизиқиш ортади, шунингдек креатив сифатларга эга ўқитувчини кузатиш натижасида ўқувчида креатив фикрлашга мойиллик сезилади. Креатив ўқувчилар қолган ўқувчиларга қиёслаганда қуйидаги сифатлар билан ажралиб туради:

- Тенгдошлари орасида бошқача фикрлайди ва бошқа ўқувчилар ҳаёлига келмаган ғояларни ўртага ташлайдилар
- Ўзига хослиги ўзларини ифода этишда ҳам яққол сезилиб туради
- Аксарият холларда мавзу ташқарисидан ёки ғайриоддий саволлар беради
- Мураккаб, ечими очиқ саволлар билан ишлашдан завқланади
- Муаммонинг ечимида ноанъанавий ёндашувни афзал кўради
- Ғоялар муҳокамасида далилларга таянишни хуш кўради

Ўқувчилар қачонки ўзларини эркин сеза олсалар шундагина креатив фикрлаш қобилиятини ривожлантира оладилар. Агар ўқувчиларда бирор ишни уддалай олмаслик кўрқув ҳисси юқори бўлса, ўзгача фикрлашдан ҳадиксирасалар, танқиддан чўчисалар, бундай ҳолда ўқувчиларнинг креатив фикрлаш кўникмасини шакллантириб бўлмайди. Креативлик кўникмасини шакллантиришга тўсқинлик қилувчи омиллар:

- Таваккал қилмаслик, таваккалликдан ўзини тийиш
- Ўзгаларга тобе бўлиш
- Ўқувчиларнинг тасаввур ва фантазиясини қадрламаслик
- Ўқувчи томонидан билдирилган ғоя ва фикрларнинг масҳара қилиниши
- Фақат баҳо учун ўқиш
- Ўзгача бўлиш ва ажралиб туришдан қўрқиш

Хулоса. Хулоса қилиб айтганда ўқувчиларнинг креатив фикрлаш кўникмасини шакллантириш ва ривожлантиришда юқорида таъкидланган учта муҳим факторлар бор бўлиб улар: ўқитувчи, муҳит ва амалиёт ҳисобланади. Ўқитувчининг ушбу кўникманинг шакллантиришдаги ўрнини муҳимлигини юқорида келтирилган фикр, мулоҳазалар ва тадқиқотлар натижалари асосида баён қилинди. Аммо креативлик кўникмасини шакллантирувчи муҳит ҳам ва уни ривожлантирувчи амалий машғулотлар ҳам бевосита ўқитувчи фаолияти билан боғлиқ. Айнан ўқитувчи синфдаги креативлик муҳитини “жонлантириб” бера олади ҳамда ўқувчиларни уларнинг қизиқишини кўзгата оладиган амалий машғулотларга жалб қила олади. Шу нуқтаи назардан қаралганда, бўлажак педагоглар тайёрлайдиган олий таълим муассасаларида ўқувчиларда креативлик кўникмасини шакллантиришга йўналтирилган махсус ўқув курслари ташкил қилиш ҳам мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Jack C Richards “Creativity in language teaching” Iranian Journal of Language Teaching Research 1(3), (Oct., 2013) 19-43
2. Президент Шавкат Мирзиёев раислигида 05.04.2022 кунги ўтказилган видеоселектор йиғилишидан <https://kun.uz/uz/news/2022/04/05/maktablardagi->

[eng-katta-muammo-oqitish-metodikasi-eskirkani-prezident-maktab-talimini-isloh-qilish-haqida](#)

3. Башина Т.Ф., Ильин Е.П. Психология творчества, креативности, одаренности. – СПб.: Питер, 2009. – с.– 388 б.
4. Sternberg, R. «Creativity is a decision» [Text] / R. Sternberg: in A.L. Costa (Ed.). - Teaching for intelligence II, 2000. - 85-89p
5. Муслимов Н.А., Усмонбоева М.Х., Сайфуров Д.М., Тўраев А.Б. Педагогик компетентлик ва креативлик асослари.: / – Тошкент. 2015. – 120 бет
6. Еремина Лариса Ивановна “Развитие креативности личности, психологический аспект” Общество : Социология. Психология. Педагогика 2014, №1
7. Умонбоева, А. Тўраева. Креатив педагогика асослари. Ўқув услубий мажмуа. ТДПУ, 2016
8. Drapeau Patti. Sparking student creativity (practical ways to promote innovative thinking and problem solving). – Alexandria – Virginia, USA
9. Patti Drapeau. Sparking Student Creativity:practical ways to promote innovative thinking and problem solving. Alexandra, Virginia USA. 2014

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 10 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).